

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

17/1 - Haziran 2024 - E-ISSN-2148-9289

BRONZ ÇAĞ'DA (MÖ 1700 - MÖ 500) NORVEÇ'İN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Socio-Cultural Structure of Norway in the Bronze Age (1700 BC - 500 BC)

HATİCE GÜL KÜÇÜKBEZCİ

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Associate Professor, Selçuk University, Faculty of Letters, History Department

haticegul@selcuk.edu.tr

Orcid: 0000-0001-6936-4767

Atf/©: Küçükbezi, Hatice Gül (2024). Bronz Çağ'da (MÖ 1700 - MÖ 500) Norveç'in Sosyo-Kültürel Yapısı, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 17, Sayı 1, ss. 1-13

Citation/©: Küçükbezi, Hatice Gül (2024). Socio-Cultural Structure of Norway in the Bronze Age (1700 BC - 500 BC), Erzincan University Journal of Social Sciences Institute, Year 17, Issue 1, pp. 1-13

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types: Araştırma/Research
Geliş Tarihi-Received Date: 15.05.2024
Kabul Tarihi-Accepted Date: 27.06.2024
Sayfa Numarası-Page Numbers: 1-13
Doi: 10.46790/erzisosbil.1484919

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

BRONZ ÇAĞ'DA (MÖ 1700 - MÖ 500) NORVEÇ'İN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Socio-Cultural Structure of Norway in the Bronze Age (1700 BC - 500 BC)

HATİCE GÜL KÜÇÜKBEZCİ

Öz:

Nordik coğrafi ve kültürel bölgesinde bulunan Norveç'te MÖ 1700'lere kadar taş aletler kullanıldıktan sonra bakır ve kalayın alaşımından elde edilen bronz aletlerin dönemi başlamıştı. Norveç Bronz Çağı, Erken Evre MÖ 1700-1100 ve Geç Evre MÖ 1100-500 olarak ikiye ayrılmaktadır. Yakın Doğu, MÖ 3200'lerde yazının kullanımıyla tarihi dönemlere girerken, Norveç bölgesi tarihi dönemlere ancak Orta Çağ'da girebilmişti. Norveç Bronz Çağı'nın kültürel yapısını anlayabilmek için, mezarlar, yerleşim (ören) alanları, süs eşyaları ve kaya resimleri başlıca arkeolojik verilerdir. Kuzey Avrupa coğrafi konumu ve iklim yapısı sebebiyle, hammadde ağlarına ulaşma imkanını çok daha geç elde etmiştir. Bu da tarihi dönemlerin her coğrafyada aynı etken ve süreçlere bağlı olmadığını işaret etmektedir. Bu çalışma ile yukarıda zikredilen savı da test edecek şekilde, Norveç'te Bronz Çağ'ın başlama ve gelişim süreci ile bununla bağlantılı olarak da bölgenin sosyo-kültürel yapısını, arkeolojik veriler aracılığıyla incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Norveç, Bronz Çağ, Sosyo-Kültür, Prehistorya.

Abstract:

Norway is in the Nordic geographical and cultural region. After stone tools were used until 1700 BC the era of bronze tools made from the alloy of copper and tin began. The Norwegian Bronze Age is divided into two phases: the Early 1700-1100 BC and the Late Phase 1100-500 BC. While the Near East entered historical periods with the use of writing around 3200 BC, the Norwegian region entered historical periods only in the Middle Ages. To understand the cultural structure of the Norwegian Bronze Age, tombs, settlement sites, ornaments and rock paintings are the main archaeological data. Due to its geographical location and climate, Northern Europe had access to raw material networks much later. This indicates that historical periods do not depend on the same factors and processes in all geographies. This study will deal with the above-mentioned assertion and try to examine the beginning and development process of the Bronze Age in Norway and the socio-cultural structure of the region through archaeological data.

Keywords: Norway, Bronze Age, Socio-culture, Prehistory

1. GİRİŞ

Norveç'in tarihöncesi dönemler arasında en iyi bilinen dönem Demir Çağı'nın sonlarına denk gelen Viking Dönemi'dir. Bu dönemde görülen siyasi, toplumsal ve kültürel yapı Bronz Çağı'nda şekillendirilmişti. Bronz Çağı, Norveç'in her alanında eşzamanlı bir gelişim göstermemişti. Bronz Çağı'nın Norveç'in farklı bölgelerinde aynı anda ve aynı hızda gelişmemiş olması bu sürecin kronolojisini takip etmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak arkeolojik veriler sayesinde dönemi bir miktar aydınlatmak mümkündür. Nitekim, Norveç'in güney kısımlarındaki Agder eyaletinden kuzeydeki Sogn ve Fjordane eyaletine kadar olan güneybatı kıyıları ve Oslofjord'un da içinde bulunduğu Østfold eyaleti, bereketli toprakları, tarımın ilk başladığı yerlerdir. Güney Norveç'teki bu bölgeler, Neolitik Çağ'dan itibaren Güney İskandinavya'daki sosyal ve kültürel gelişmelerin bir parçası olmuş ve bu gelişimlerden etkilenmiştir.ⁱ Norveç'in büyük bir kısmında ve özellikle kuzeyinde hâlâ Taş Çağı kültürü yaşanırken, güney ve batı kıyılarının bazı kesimleri MÖ 1700 civarında Bronz Çağı'na geçiş yapmıştı. Norveç'in Bronz Çağı'na geçişi, Güney İskandinavya'nın Baltık bölgesi üzerinden Orta Avrupa'daki Karpatlar bölgesiyle kara ve deniz yoluyla iletişim kurması sayesinde mümkün olmuştur. Orta Avrupa, MÖ 2. binyılın başlarında Ege ve Batı Asya (Yakın Doğu) bölgelerini de içeren geniş bir değiş-tokuş ağının parçasıydı (Kristiansen ve Larsson, 2005: 186-189). Bu iletişim ve ticaret ağı, Norveç'in Bronz Çağı'na geçişini kolaylaştırmış ve kültürel etkileşimin artmasını sağlamıştır.

Bronz Çağı Norveç'te MÖ 1700 - MÖ 500 yılları arasına tarihlenmektedir. Bu dönem Erken Bronz (MÖ 1700-1100) ve Geç Bronz (MÖ 1100-500) olmak üzere iki evreye ayrılmıştır. Bu tarih Batı Asya ve Akdeniz bölgesinin kronolojisinden çok farklıdır. Mezopotamya, Doğu Akdeniz ve Anadolu bölgesinde Bronz/Tunç Çağı, tuncun yoğun bir şekilde kullanıma alınmasıyla MÖ 3. binyılda başlamıştı ve devletleşme sürecine giden yoğun kentleşme de bu dönemde gerçekleşmişti.

İskandinavya'nın genelinde olduğu gibi Norveç'in Taş Çağı'ndan Maden Çağı'na geçişi çok farklı işlemişti. Tıpkı Batı Asya'da olduğu gibi, burada da silah ve günlük kullanım için gerekli olan aletlerin yapımında çakmak taşı yerine bronz daha fazla tercih edilir olmuştu. Geçim kaynağı olarak da tarım ve hayvancılık, avcılık ve toplayıcılığın yerini almaya başlamıştı (Prescott vd., 2018). Teknolojik ve iktisadi değişimlerin dışında, toplumsal ve siyasi alanlarda da birtakım değişim ve yenilikler ortaya çıkmıştı. Örneğin güney ve batı kıyılarıdaki Bronz Çağ'a ait anıtsal mezarlardan, toplumda bir tabakalaşmanın ve bununla birlikte bir yönetici kesimin de ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Gücünü ve toplumdaki statüsünü büyük oranda bronz ticaretinden elde eden bu elit kesimden, literatürde "bronz aristokrasisi" olarak bahsedilir (Lillehammer, 1994: 109). Ancak bu yönetici ve elit kesim, Batı Asya ve Ege bölgesinden farklı olarak, geniş çaplı bir siyasi teşkilatlanma gerçekleştirememişti. Yine bir başka farklılık ise İskandinavya'nın genelinde olduğu gibi Norveç'te, Batı Asya'da Tunç Çağlar'ında görülen kentleşme, devletleşme ve yazı gibi kültürel gelişimlerin, bu bölgede ancak Orta Çağ'dan itibaren görülebilmesidir (Solberg, 2014).

Bu çalışmada Norveç'in Bronz Çağı'ndaki sosyal, kültürel ve ekonomi durumu, büyük oranda Güney İskandinavya kültür sahası içerisinde bulunan Güney /Güneybatı Norveç üzerinden anlatılacaktır. Bronz Çağı'nın başlama ve gelişim süreci ile bununla bağlantılı olarak da Norveç'in sosyo-kültürel yapısı, başlıca kaynaklar olan petroglifler, mezarlar ve yerleşim alanları ve buralardan gelen arkeolojik veriler aracılığıyla aydınlatılmaya çalışılmıştır.

2. NORVEÇ'İN BRONZ ÇAĞ'DAKİ GELİŞİM SÜRECİ

Norveç'in büyük bir bölümü MÖ 9000'lere kadar buzul ile kaplıydı ve yerleşime müsait değildi. Bu coğrafyaya ilk insanlar Erken Taş Çağı olarak tanımlanan MÖ 10000'lerde doğudan, İsveç tarafından giriş yapmışlar ve bölgeye yerleşmişlerdi.ⁱⁱ Bu çağda yerleşmeye müsait olan yerler, buzulun çekilmiş olduğu kıyı bölgelerdi (Helle, 1996: 21) Erken Taş Çağı insanların yaz aylarında kıyılarda avcılık ve

balıkçılık yaptıkları, kış aylarında ise av peşinde iç bölgelere yöneldikleri düşünülmektedir.ⁱⁱⁱ MÖ 4000'de Geç Taş Çağı başlamış ve avcılık, balıkçılık veya toplayıcılık gibi geçim kaynaklarının yanında tarım da önem kazanmıştı.

Norveç Bronz Çağı'ndaki sosyo-kültürel yapısının kökenleri Geç Taş/ Neolitik Çağ'daki (MÖ 4000-1700) gelişmelere dayanmaktaydı (Müller ve Vandkilde, 2020: 29-33; Nærøy, 2020; Austvoll vd., 2020: 16). Neolitik Çağ'da İskandinavya'nın genelinde tarım ve hayvancılık başlamıştı.^{iv} Arkeolojik buluntulardan Güney Norveç'te özellikle Agder ve Østfold eyaletleri ve çevrelerinde (- Oslofjord civarı) tarımın bu dönemde yoğun olarak yapıldığı anlaşılmaktadır (Rundberget ve Amundsen, 2020: 61). Çakmaktaşıdan yapılan tarım aletleri ve taş baltalar, megalit mezarlar, yerleşim yerlerinin verimli toprak ve meraların yakınlarında bulunması ve söz konusu alanlarda evcil hayvanlara ait kemiklerin ve yanmış buğday tanelerinin bulunması tarımın buralarda yoğun olarak yapıldığına dair önemli bulgulardır (Lillehammer, 1994: 56-57). Ancak tarımın bilinmesine rağmen avcılık, balıkçılık ve toplayıcılık bu bölgede MÖ 3100'e kadar ana geçim kaynağı olmaya devam etti (Siiriäinen, 2003: 48; Lillehammer, 1994: 56 vd.).^v

Tarım ekonomisi, avcılık ve toplayıcılıktan daha planlı ve güvenli bir üretim sistemiydi. Geniş bir nüfusun beslenmesine ve insanların birbirlerine daha yakın bir şekilde yaşamalarına olanak sağlamaktaydı (Helle, 1996: 21; Lillehammer, 1994: 56). Tarım Prehistorik insanının yerleşik yaşama geçmesini de mümkün kılmıştı. Batı Asya ve Ege coğrafyasında bu süreç, bir müddet sonra kentleşme ve devletleşmeye yol açan toplumsal organizasyonu ortaya çıkarmıştı. Kuzeyde ise bu süreç farklı bir gelişim sergilemiş, burada kentleşme oluşumu ancak Demir Çağı'nın geç evresinde, diğer bir deyişle Orta Çağ'ın başlarında gerçekleşebilmişti. Merkezi ya da güçlü bir bölgesel siyasi gücün bu coğrafyada ortaya çıkamamasında ekonominin, demografinin, topografyanın ve iklimin etkileri mutlaka önemliydi.

İskandinavya'ya yaklaşık MÖ 2300'de Orta ve Batı Avrupa'dan bakır gelmeye başlamıştı. MÖ 1800'de ise bronz yoğun miktarlarda güney İskandinavya'ya giriş yapmıştı ve MÖ 1700-1500 arasında Kuzey ile Avrupa'nın güney kısımları arasında yoğun bir değiş-tokuş gerçekleşmişti (Siiriäinen, 2003: 55-57). Güney İskandinavya, bronz teknolojisini Avrupa'dan ve Asya'dan öğrenmişti. Ancak bronzu bilmesine rağmen, Norveç'te günlük alet ve silahların yapımında taş, ağaç, kemik ve boynuz gibi materyallerin kullanımı yoğun bir şekilde devam etmişti (Lillehammer, 1994: 114). Norveç'teki bronz buluntu sayısı, İsveç ve Danimarka'da bulunanlardan oldukça azdır. Bu durum Norveç'in bir Bronz Çağı'nı gerçek anlamda yaşayıp yaşamadığı ile ilgili tartışmalara yol açmıştır.^{vi} Ancak bazı bölgelerde bronz döküm teknolojisine dair izlerin bulunması ve yine farklı eşyaların ve silahların bronzdan üretilmesi ve aşağıda ele alınacak olan birtakım kültürel değişimler, bronzun gündelik hayata girdiğini göstermektedir. Norveç'in güney bölgeleri ile güney bölgelerindeki Bronz Çağı kültürleri arasında bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. Kuzey bölgeler ve doğudaki ormanlık alanlar daha çok Rusya ve Finlandiya Bronz Çağı kültürel sahasının içerisinde yer alırken, Norveç'in tarıma elverişli yerleri olan güney ve kıyı bölgeler daha çok (Güney) İskandinavya Bronz Çağı'nın bir parçasıydı.^{vii}

Erken Bronz Çağı'ndan Geç Bronz Çağı'na geçiş yaklaşık MÖ 1100'de gerçekleşmişti. Bu değişimin MÖ 2. binyılda Ege ve Akdeniz'deki siyasi ve iktisadi sistemin çökmesiyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Eriksen ve Austvoll, 2020: 192). Geç Bronz Çağı'nda Güney İskandinavya'nın tümünde olduğu gibi Norveç'te de toplumsal ve iktisadi değişimler gerçekleşmişti. Yerleşim alanları deniz kıyılarından iç bölgelere kaymıştı. Bu durum denizin ekonomide önem kaybettiği yönünde değerlendirilmiştir. Diğer taraftan hanelerin de eskiye oranla daha küçük olduğu gözlemlenmiştir (Eriksen ve Austvoll, 2020: 192). Ölü gömme adetlerinde de değişim vardır. Erken Bronz Çağı'ndaki tümülüs/kurgan gömülerin son bulunduğu ve kremasyon uygulamasının yaygın hale geldiği görülür (Eriksen ve Austvoll, 2020: 192; Sabatini vd., 2020: 234). Geç Bronz Çağı'ndaki mezar ve hane geleneğinden bu dönem toplum yapısının Erken Bronz Çağı toplumu kadar hiyerarşik olmadığı

(Sørensen, 2013) veya elit kesimin eskisi kadar gücünü veya statüsünü sergileme ihtiyacı hissetmediği sonucu da çıkarılabilir.

Bronz Çağı'nda Güney İskandinavya kültür sahası içerisinde bulunan Güney ve Güneybatı Norveç bölgesinde yeni bir ekonomik yapıyla birlikte karmaşık ve hiyerarşik bir toplum yapısı ve inanç sistemi de ortaya çıkmıştı.

2.1. Bronz Çağı Ekonomisi

Norveç'in Bronz Çağ'daki geçim kaynakları Geç Neolitik Çağ'dakinin (MÖ 2400-1700) benzeri olup, tarım, hayvancılık, balıkçılık veya bunların kombinasyonlarıydı (Lillehammer, 1994: 121; Prescott, 2012: 115). MÖ. 2. binyılın başlarında Güney İskandinavya'daki Scania ve Jutland (Jylland) gibi bölgeler iyi organize olmuş Orta ve Güney Avrupa maden (bakır ve bronz) değiş-tokuş ağının bir parçası haline gelmişti. Bu İskandinavya'nın Doğu Akdeniz (Minos ve Miken) gemilerine benzer gemileri inşa etmeye başlamasıyla mümkün olmuştu (Kristiansen ve Larson, 2005: 207- 208; Prescott vd., 2018: 177).^{viii} Gemi teknolojisi ve deniz navigasyonu ile ilgili gelişmeler, karasal ticaretten daha güvenli olan deniz ticaretinin yaygınlaşmasını ve Kuzey Avrupa gibi kenarda kalan bölgelerin, yoğun yerleşimlere ve kalabalık nüfusa sahip olan Orta Avrupa ve Akdeniz ile iletişime geçilmesini sağlamıştı (Vandkilde, 2022: 309-312; Prescott vd., 2018: 190). İskandinavyalı tüccarların güneye ulaşımında Skagerrak Boğazı ve Kattegat deniz rotası önemliydi (Prescott, 2012: 117-118). Orta Avrupa'nın kuzeyle bağlantıya geçmesindeki en önemli nedenler arasında, Güney İskandinavya'daki amber (kehribar) hammaddesi vardı. Bu hammaddenin MÖ 1700'lerden itibaren Akdeniz ve ötesine kadar ulaştığı bilinmektedir (Kristiansen ve Larson, 2005:130, 186 vd.; Kaul, 2022: 115-11).^{ix} Güney İskandinavya'ya ise Orta Avrupa'dan bakır, bronz gibi metaller ulaşmaktaydı (Kristiansen ve Larson, 2005:134-135). Norveç, MÖ 1700'lerden itibaren Baltık üzerinden Orta Avrupa'daki yoğun höyük (tell) yerleşimlerine uzanan bu geniş ticaret ağına, komşular kadar olmasa da dahil olmuştu (Kristiansen ve Larson, 2005:186 vd.). Norveç'in taş, köle(?) kürk ve deri karşılığında güneyden hazır bronz^x, iki tekerlekli araba ve kılıç gibi farklı prestij ürünleri aldığı düşünülmektedir (Siiriäinen, 2003: 55; Lillehammer, 1994: 112-113; Kristiansen ve Larson, 2005: 210-211). Bu ticaret, toplumun en üst kademesini temsil eden toprak zengini yerel beyler/şeflerin tekelindeydi ve onlar tarafından yönetilmekteydi. Bu beyler toprak arazilerinden elde ettikleri artı-ürünler sayesinde yerli ve yabancı ürünler satın alabiliyor, gemi gibi maliyetli araçların inşasını da finanse edebiliyorlardı (Ling vd., 2022; 53-54; Lillehammer, 1994: 120). Dolayısıyla beylerin haneleri, ürünlerin toplandığı ve dağıtımının yapıldığı ekonomik ve idari merkezlerdi (Eriksen ve Austvoll, 2020:192). Bereketli tarım topraklarına sahip güneybatı Norveçli beylerin haneleri bu anlamda iyi örneklerdi. Bunlar genelde deniz kıyılarına yakın verimli topraklarda bulunuyordu. Böylelikle bu stratejik noktalardan hem deniz ticaretini hem de iç bölgelerdeki dağlık/ormanlık alanlardaki kürk ticareti kontrol edilebiliyordu (Eriksen ve Austvoll, 2020: 191; Lillehammer, 1994: 119-120; Ling vd. 2022; 53-55). Toprak aristokrasisi yanında siyasi ve iktisadi gücü kontrol eden bir başka güç grubu da su yollarını kontrol eden reislerdi (Eriksen ve Austvoll, 2020:192). Bu reisler^{xi} koy, liman, körfez gibi stratejik noktalarda bulunmaktaydılar ve deniz ticaretini ve ulaşımını yönlendiriyorlardı (Prescott, vd., 2018: 194).

Yerel liderlerin kendi statülerinde olan Avrupalı yöneticilerle antlaşmalar ya da diplomatik evlilikler yoluyla yakın iletişimde oldukları düşünülmektedir (Kristiansen ve Larson, 2005: 205). Bu lokal beylerin Avrupalı benzerleri gibi statülerini ve güçlerini sergiledikleri gösterişli bir yaşam tarzları vardı. Lüks kumaşlar, prestij eşyalar ve takılar haricinde mezarları ve haneleriyle de toplumun en üst tabakalarında yer aldıklarını göstermekteydiler (Eriksen ve Austvoll, 2020: 194; Earle ve Kristiansen, 2010: 236-237). Beylere ait olduğu düşünülen üç bölmeli büyük çiftlik evleri ("uzun ev") Bronz Çağı'nın erken evresinde görülmeye başlanmıştı. Bunların etrafında nadiren bir ya da iki ek bina olabilirdi ve etraflarında çiftliğin sınırlarını belirleyen çit gibi herhangi sınır belirteçleri yoktu (Sørensen,

2010: 128). Bu haneler kendilerini geçindirebilen, birbirinden bağımsız ve hane içi üretimde uzmanlaşmanın en alt düzeyde olduğu çiftliklerdi (Earle ve Kristiansen, 2010: 219-220). 12-25 arası nüfusun yaşadığı düşünülen bu uzun ev türündeki hanelerin ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktı^{xii}, bunun yanında kısa ya da uzak mesafe ticaretleri de yapılmaktaydı.

2.2. Bronz Çağı Toplumu

MÖ 1700'lerden itibaren bronzun yoğun bir şekilde Güney Norveç'e girmesi, bölgenin siyasi, kültürel ve toplumsal yapısında birtakım değişikliklere neden olacaktı. Tarımcılıkla geçinen Güneybatı Norveç'te bronzun girmesiyle, hiyerarşik bir toplum yapılanması ortaya çıkmıştı (Nærøy, 2020: 56). Bu yapılanmanın en tepesindekiler siyasi, dini ve iktisadi güce sahiptiler. Prestij ürün ve maden gibi önemli hammadde ticareti bu seçkinlerin tekelindeydi ve ürünlerin dağıtımını da yine bu grubun kontrolündeydi. Lokal aristokratlar toplumsal statülerini sadece zenginlikleriyle değil, soylarını mitolojik bir ataya dayandırarak da kazanıyor olmalıydılar (Lillehammer, 1994: 120).^{xiii} Böyle kutsal bir özellik bu beylere kültürel alanda ritüelleri yönetme imtiyazı veriyor olmalıydı (Earle ve Kristiansen, 2010: 238; Lillehammer, 1994: 121).

Beylerin lokal toplum içerisindeki yetki ve otoritelerini gösteren en önemli arkeolojik veriler, uzun ev olarak bilinen büyük çiftlik yapıları (Sørensen, 2010) ve tümülüs/kurgan türü büyük anıtsal mezarlardır. Bu mezarlar özellikle Güney Norveç'in verimli tarım arazilerine sahip kıyı bölgelere konumlanmış olup, 20-40 metre arasında çapa 3-6 metre arasında yüksekliğe sahiptirler. Deniz yoluyla yolculuk edenlerin dahi rahatlıkla görebildiği bu anıtsal mezarların bölge beyinin ve onun soyunun gücünü sergilediği düşünülmektedir.^{xiv} Bu devasa mezarların inşasının, ancak büyük bir iş gücüyle, artı-ürüne dayalı bir ekonomik zenginlikle ve bunları organize edebilecek liderlerle mümkün olabileceği öne sürülmüştür (Lillehammer, 1994: 109). İsveç'teki Kivik ve Norveç'teki Mjeltehaugen gibi mezar alanlarından gelen zengin buluntular, lokal beylerin Avrupalı mevkidaşlarıyla benzer bir yaşam stiline sahip olduklarını göstermiştir. MÖ 2. binyılın ortalarına doğru Avrupa ve Akdeniz toplumunda savaş-ideolojisinin ve savaşçı kimliklerinin popülerlik kazandığına işaret etmektedir.^{xv} Savaşçılar bölgeler arası uzun mesafe ticaret yollarının güvenliğini sağlamada, kralların ve diğer yönetici gruplarının mal ve can güvenliğini koruma gibi ihtiyaçlar doğrultusunda önem kazanan bir gruptu (Earle ve Kristiansen, 2010: 231). Bu yeni ideolojiler, Kuzey Avrupa'nın aristokrasisi tarafından da benimsenmişti (Earle ve Kristiansen, 2010). Kuzeydeki anıtsal aristokrat erkek mezarlarında bol miktarda Orta Avrupa kökenli prestij silahların bulunması (Earle ve Kristiansen, 2010: 237), savaş ve savaşçı ideolojisinin bölgede önemli bir hale geldiğinin işaretidir.

Toplumsal yapı hakkında bilgi veren bir diğer buluntu grubu yukarıda bahsedilen üç bölmeli büyük çiftlik evleri ya da literatürde "uzun ev" olarak geçen mimari yapılardır (Eriksen ve Austvoll, 2020: 187; Sørensen, 2010: 128). Elitlere ait olan en büyük uzun evler buldukları bölgede ekonomik, idari (Sørensen, 2010: 124) ve kültürel merkezler olarak görev yapmaktaydı. Dağınık ve birbirlerinden belli bir mesafede bulunan bu iskân alanları geniş bir araziyle çevriliydiler ve sınırlarını belirtmek için herhangi bir çit ya da sınır taşına gerek duymamışlardı. Uzun evlerin çevresinde belki de kölelerin kaldığı nadiren bir ya da iki ek bina bulunmaktaydı (Sørensen, 2010).

Toplumun orta tabakasını oluşturan özgür çiftçilerin ve zanaatkarların evleri ise daha küçük boyutlu ve beylerin evlerine belli bir uzaklıkta bulunmaktaydılar (Earle ve Kristiansen, 2010: 221-224). Alt tabakayı oluşturan köleler ise uzun evlerde ya da onlara ait ek yapılarda yaşamış olmalıydılar (Eriksen ve Austvoll, 2020: 190, 193; Ling vd., 2022)

Bronz Çağı'nın geç evresine doğru anıtsal mezar geleneğinin son bulması ve uzun-ev yapılarının eskiye oranla daha küçük boyutlarda yapılmaya başlanması, toplumdaki hiyerarşik yapının eskisi kadar keskin olmadığı ve daha eşitlikçi bir toplum yapısının ortaya çıktığı yönünde değerlendirilebilir. Ancak

kremasyon gömü geleneğine önemli olan urneler arasındaki kalite ve üretim tekniği bakımından farkların bulunması, toplumda hiyerarşik düzenin bir şekilde devam ettiğini de gösterebilir (Sabatini vd., 2020: 240).

2.3. Bronz Çağı İnanç Sistemi

Norveç'in Bronz Çağ'daki inanç sistemi Güney İskandinavya'nın farklı yerlerinden gelen arkeolojik buluntular aracılığıyla bir nebze de olsa aydınlatılmaktadır. Kaya ve mezar duvarlarındaki resimlerden, mezar hediyelerinden ve yerleşim alanlarından gelen verilerle, geçim kaynakları, giyim-kuşam tarzları, yeme-içme alışkanlıkları ve ruhani dünyaları hakkında birtakım fikirler elde edilebilmektedir. Kaya sanatında sık sık gemi, mürettebat (Kaul, 2008: 62, (Fig. 13-14), 65 (Fig. 18), sabanla toprak süren insanlar ve sığır gibi hayvan motiflerinin görülmesi, söz konusu coğrafyada denizsel faaliyetlerin, tarım ve hayvancılığın önemli geçim kaynakları olduğuna işaret etmektedir.^{xvi} Kıyı bölgelerdeki petrogliflerde deniz ve gemi bağlantılı resimler varken, tarım alanlarının yakınlarına tasvir edilen tematiklerin tarımcılık ve hayvancılıkla ilgili oldukları görülmektedir (Lillehammer, 1994: 107-109; Dodd, 2020: 149, 155). Bunun yanında kayalık alanlar büyük olasılıkla Bronz Çağ'da kültürel mekân işlevi de görmekteydi (Goldhahn, 2013; (Dodd, 2020: 154). Bu alanlar belli ritüeller aracılığıyla tabiat üstü güçlerle temasa geçilebilen yerler olmalıydı. Kaya ikonografisinde görülen bazı motiflerin kült, ritüel, mitolojik veya destan bağlamında anlatımlar olabileceği düşünülmüştür (Kristiansen ve Larsson, 2005: 251 vd.; Kaul, 2013).

MÖ 1700'lerden itibaren Kuzey Avrupa'ya yeni ürün ve hammaddelerin yanında kökenleri Güney Avrupa ve hatta Doğu Akdeniz kültür sahasına dayanan yeni bir kozmolojik anlayış da girmişti (Kristiansen ve Larsson, 2005: 251 vd.).^{xvii} Güneşin bu dönemde tıpkı daha güneydeki Tunç Çağı kültürlerinde olduğu gibi tapınım gördüğü düşünülmektedir. Ancak güneş kuzeyde, Akdeniz ve çevresinden farklı olarak, antropomorf formda tasvir edilmemiş, dairesel ve spiral şeklinde gösterilmiştir (Kaul, 2013). Tarım kültürüyle bağlantılı olan güneş ve doğanın döngüsünü sembolize eden dairesel motifler, Bronz Çağı'nın erken evresiyle birlikte kaya sanatında ve objelerin üzerine yoğun olarak işlenmeye başlanmıştı. Sanatta Trundholm eseri^{xviii} gibi güneş diski çeken atlı arabalar ve Geç Bronz Çağı'na ait usturalar üzerine işlenen güneş çeken gemiler dikkat çeker (Kristiansen ve Larsson, 2005: 294-296; Kaul, 2013).

Bu dönemde İskandinav panteonu, kültü ve ritüelleri hakkında bilgi verecek kaynak sınırlıdır. İskandinav sanatında herhangi bir tanrı figürü tasviri yoktur, ancak kaya sanatında görülen balta taşıyan^{xix} bazı devasa insan figürlerinin tanrı olabilecekleri düşünülmektedir (Kristiansen, 2013). Erken Bronz Çağı elit tabakaya ait kadın mezarlarında bulunan güneş diski formlu bronz kemerler; Geç Bronz Çağı'na tarihlenen yoğun miktarlarda bronzdan kadın takıları ve süs eşyalarının mezarlara, kayalık alanlara ve bataklıklara adak olarak bırakılmış olması, bir tanrıça tapınımının varlığına işaret edebilir (Lillehammer, 1994: 133-134; Kristiansen ve Larsson, 2005: 298; Varberg, 2013: 147-150). Kaya ve mezar^{xx} ikonografisinde kült ve ritüellerde ilgili tasvir görülmektedir. Akrobatik dansçılar, çalgıcılar, boynuz başlıklı törensel balta taşıyıcılar, tören alayları, güneş motifleri gibi belli ritüel törenlerini göstermektedir (Kaul, 2008, 53-54, Fig. 1-3; Kaul, 2013: 74 vd.; Kristiansen ve Larsson, 2005: 186 vd.).^{xxi}

Sanat ve ikonografi haricinde mezar ve gömü türleri de insanların ruhani dünya ile bağlantısı hakkında bilgi vermektedir. Geç Bronz Çağı'nda, görkemli tümülüs ya da kurgan benzeri yığma mezar geleneği terk edilerek, kremasyon uygulaması başlamıştı. Ölü yakma adetinin temelinde ruhu bedenden kurtarmak düşüncesi olmalıydı ve bu yenilik insanların ölümden sonra ve öte dünya ile algılarının bu dönemde bir değişime uğradığının bir göstergesi olabilir (Lillehammer, 1994: 123). Avrupa'nın genelinde de görülen bu gelenekte ölümler yakıldıktan sonra külleri ve kemikleri urnelere konuluyordu

ve bu kaplar toplu bir mezar alanına yerleştiriliyordu (Lillehammer, 1994: 122; Sabatini vd., 2020: 234, 240).

Ölü gömme geleneğindeki bu değişimler, mezar hediye uygulamasının değişmesine de yol açmıştı. Erken Bronz Çağı'na ait zengin mezar hediyelerinin çoğu aristokrat erkeklere ait mezarlardan gelen madeni/metal eşyalardır. Geç Bronz Çağ'da ise ölü yakımıyla birlikte mezarlara hediye koymak yerine büyük miktarlarda bronz obje ve takılar öteki dünya ile bağlantı yerleri ya da geçişleri olduğu düşünülen bataklık ve kayalık gibi alanlara konulmuştur (Lillehammer, 1994: 133).

3. SONUÇ

Norveç MÖ 2. binyılın başlarında Güney İskandinavya, Ege ve Akdeniz bölgeleriyle bağlantılı Orta Avrupa (Karpatlar) değiş- tokuş ağına dahil olmuştu. Yeni gemi teknolojisi ve navigasyondaki inovasyonlar MÖ 2. binyılda, birbirine çok uzak mesafelerdeki coğrafyalar arasındaki ticareti mümkün kılmıştı. İskandinavya'dan Güney Avrupa'ya amber, kürk, deri, at, köle giderken, tersine bronz gibi değerli metaller, süs eşyaları, lüks kumaşlar, bronzdan büyük törensel baltalar, iki tekerlekli araba ve kılıç gibi prestij eşyalar gitmekteydi.

Bu gelişmelerle İskandinavya genelinde güçlü beylerden oluşan bir yönetici tabakası ortaya çıkmıştı. Literatürde "bronz aristokrasisi" olarak geçen bu elit grup, ticari aktiviteleri gerçekleştiren ve onun kontrolünü sağlayan lokal reislerdi. Bu reislerin zenginliği başta büyük tarım arazilerine sahip olmalarından ve buralardan elde ettikleri artı ürünlerle ticarete yatırım yapabilmelerinden kaynaklanmaktaydı. Güneybatı Norveç'in kıyı kesimlerinde ise deniz ticaretinin kontrolünü elinde bulunduran güçlü beyler vardı. Bu reislerin İskandinavya içerisinde ve Avrupa'nın farklı yerlerinde benzer statüye sahip olan beylerle/reislerle kan yoluyla ya da evlilik yoluyla hısımlar oldukları sanılır. Elitlerin oluşturduğu bu uluslararası sosyal ağ ile bir savaşçı-ideolojisi de ortaya çıkmıştı. Bu ideoloji özellikle kaya resimlerinden ve MÖ 2. binyılın ilk yarısına tarihlendirilen büyük anıtsal mezarlardan anlaşılır. Bronzdan silahlar ve süs eşyaları içeren bu mezarlar beylerin gücünü göstermesinin yanında, dönemin inanç sistemi, ekonomisi ve sosyal yapısı hakkında da bilgi vermektedirler.

Petroglif motifleri çoğunlukla avcılık, tarım ve hayvancılıkla ilgilidir ve bunların avcılıkla ya da çiftçilikle geçinenler tarafından tasvir edildiği düşünülmektedir. Bu tasvirlerin geçim kaynağını betimlemenin dışında inanç ve mitoloji ile bağlantılı tematikler olmaları da mümkündür. Tarım ile ilgili tasvirlerde, tarla süren çiftçiler, hayvanlar (sığır, öküz) ve güneş sembolleri görülmektedir. Güneş sembolü tarımla bağlantılı olarak bereketi sembolize ettiği kadar, güneş tapımına dair bir işaret de olabilir. Batı Asya ve Akdeniz bölgesi Tunç Çağı topluluklarının inanç sisteminde de güneşin önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Bir diğer yaygın petroglif teması ise gemilerdir. Bu betimlemeler deniz kıyılarında ve su yolları üzerindedirler ve denizden geçinenler tarafından işlenmiş olduğu düşünülmektedir. Burada öne çıkan motifler gemi, mürettebat, güneş sembolleri ve tekerlekli arabalardır. Bunlar da avcılık ve tarımcılık motifleri gibi kültürel ve mitolojik anlamlar taşıyabilirler. Yine gemi motifi ile dikkat çeken bir başka unsur ise bunların Miken çömlekleri üzerinde tasvir edilen gemilere ve savaşçılara benzemesi, Kuzey ve Güney Avrupa arasında sanatsal anlamda bir etkileşimin olduğuna işaret eder.

Erken Bronz Çağ'dan MÖ 1100'de Geç Bronz Çağ'a geçilmesi, anıtsal mezar uygulamasının son bulması ile uzun-ev tipolojisi sabit kalmakla birlikte, ev boyutlarının değişmesi gibi birtakım değişimlerle anlaşılır. Bu değişimler tek bir alanda olmayıp toplumsal, iktisadi ve kültürel yönleri kapsamaktadır. Bütün bu değişimler Güney Avrupa ve Batı Asya'da MÖ 2.binyılın sonlarında görülen merkezi devletlerin yıkılmasıyla ilgili olmalıdır.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- AUSTVOLL, K. I., ERIKSEN, M. HEM, FREDRIKSEN, P. D., MELHEIM, M., PRÖSCH-DANIELSEN, L. ve SKOGSTRAND, L. (2020). Contrast of the Bronze Age – Time, Ritual, and Encounters in the Nordic World: An Introduction, (ed. K. I. Austvoll, M. Hem Eriksen, P. D. Fredriksen, L. Melheim, L. Prøsch-Danielsen, L. Skogstrand), *Contrasts of the Nordic Bronze Age, Essays in Honour of Christopher Prescott*, 15-25. Turnhout: Brepols Publishers.
- DODD, J. (2020). Identifying and Investigating Diversity, New Perspectives and Possibilities Within Scandinavian Rock Art Research, (ed. K. I. Austvoll, M. Hem Eriksen, P. D. Fredriksen, L. Melheim, L. Prøsch-Danielsen, L. Skogstrand), *Contrasts of the Nordic Bronze Age, Essays in Honour of Christopher Prescott*, 149-158. Turnhout: Brepols Publishers.
- EARLE, T. ve KRISTIANSSEN, K. (2010). Organising Bronze Age Societies: Concluding Thoughts, (ed. T. Earle, K. Kristiansen), *Organizing Bronze Age Societies, The Mediterranean, Central Europe, and Scandinavia Compared*, 218-256. Cambridge: Cambridge University Press.
- ERIKSEN, M. HEM ve AUSTVOLL, K. I. (2020). Bridging Perspectives, Social Dynamics of Houses and Households in the Nordic Bronze Age, (ed. K. I. Austvoll, M. Hem Eriksen, P. D. Fredriksen, L. Melheim, L. Prøsch-Danielsen, L. Skogstrand), *Contrasts of the Nordic Bronze Age, Essays in Honour of Christopher Prescott*, 187-201. Turnhout: Brepols Publishers.
- GOLDHAHN, J. (2013). Rethinking Bronze Age Cosmology: A North European Perspective, (ed. H. Fokkens, A. Harding), *The Oxford Handbook The European Bronze Age*, 248-269. Cambridge: Cambridge University Press.
- HELLE, K. (1996). *Grunntrekk i Norsk Historie, Fra Vikingtid Til Våre Dager*, 1 Oslo: Universitetsforlaget.
- KAUL, F. (2008). Sotetopr-endnu engang, *Adoranten* 2007, 51-75.
- KAUL, F. (2013). Mythological Aspect of Nordic Bronze Age Religion, (ed. L. Bredholt Christensen, O. Hammer, D. A. Warburton), *The Handbook of Religions in Ancient Europe*, 70-76. New York: Routledge.
- KAUL, F. (2022). Middle Bronze Age Long-Distance Exchange, (ed. J. Ling, R. J. Chacon, K. Kristiansen) *Trade Before Civilization, Long-Distance Exchange and the Rise of Social Complexity*, 109-141. Cambridge: Cambridge University Press.
- KRISTIANSSEN, K. (2013). Religion and Society in the Bronze Age, (ed. L. Bredholt Christensen, O. Hammer, D. A. Warburton), *The Handbook of Religions in Ancient Europe*, 77-92. New York: Routledge.
- KRISTIANSSEN, K. ve LARSEN, T. B. (2005). *The Rise of Bronze Age Society, Travels, Transmissions and Transformations*, Cambridge: Cambridge University Press.

- LILLEHAMMER, A. (1994). *Aschehougs Norges Historie 1*, (ed. K. Helle), Oslo.
- LING, J., CHACON, R. J. ve CHACON, C. (2022). Bronze Age Long-Distance Exchange, Secret Societies, Rock Art, and the Supra Regional Interaction Hypothesis, (ed. J. Ling, R. J. Chacon, K. Kristiansen), *Trade Before Civilization, Long-Distance Exchange and the Rise of Social Complexity*, 53-74. Cambridge: Cambridge University Press.
- MÜLLER, J. ve VANDKILDE, H. (2020). The Nordic Bronze Age Rose from Copper Age Diversity: Contrasts in the Cimbrian Peninsula, (ed. K. I. Austvoll, M. Hem Eriksen, P. D. Fredriksen, L. Melheim, L. Prøsch-Danielsen, L. Skogstrand), *Contrasts of the Nordic Bronze Age, Essays in Honour of Christopher Prescott*, 29-48. Turnhout: Brepols Publishers.
- NÆRØY, A. J. (2020). On the Periphery of an Agricultural Society: Traces from the Formative Agricultural Period in Norway- A Case Study from Øygarden in Hordaland, Western Norway, Contrast of the Bronze Age – Time, Ritual, and Encounters in the Nordic World: An Introduction, (ed. K. I. Austvoll, M. Hem Eriksen, P. D. Fredriksen, L. Melheim, L. Prøsch-Danielsen, L. Skogstrand), *Contrasts of the Nordic Bronze Age, Essays in Honour of Christopher Prescott*, 49-58. Turnhout: Brepols Publishers.
- PRESCOTT, C. (2006). Copper Production in Bronze Age Norway?, (ed. H. Glørstad, B. Skar, D. Skre), *Historien i Forhistorien: Festskrift til E. Østmo på 60-Årsdagen*, 183-190. Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo, Oslo.
- PRESCOTT, C. (2012). Third Millennium Transformations in Norway: Modeling an Interpretative Platform, (ed. C. Prescott, H. Glørstad), *Becoming European, The Transformation of Third Millennium Northern and Western Europe*, 115-127. Oxford: Oxbow Books.
- PRESCOTT, C., SAND-ERIKSEN, A. ve AUSTVOLL, K. I. (2018). The Sea and Bronze Age Transformation. (ed. P. F. Biehl, S. Milisauskas, S. L. Dyson), *Water and Power in Pasta Societies*, 177-197, State University of New York.
- RUNDBERGET, B. ve AMUNDSEN, H. R. (2020). The Contrasting Region of Hedmark, South East Norway, Contrast of the Bronze Age – Time, Ritual, and Encounters in the Nordic World: An Introduction, (ed. K. I. Austvoll, M. Hem Eriksen, P. D. Fredriksen, L. Melheim, L. Prøsch-Danielsen, L. Skogstrand), *Contrasts of the Nordic Bronze Age, Essays in Honour of Christopher Prescott*, 59-69. Turnhout: Brepols Publishers.
- SABATINI, S., BRORSSON, T. ve SKOGLUND, P. (2020). Clay, Burial Urns, and Social Distinction in Late Bronze Age Southern Scandinavia, (ed. K. I. Austvoll, M. Hem Eriksen, P. D. Fredriksen, L. Melheim, L. Prøsch-Danielsen, L. Skogstrand), *Contrasts of the Nordic Bronze Age, Essays in Honour of Christopher Prescott*, 233-245. Turnhout: Brepols Publishers.

SIIRIÄINEN, A. (2003). The Stone and Bronze Ages, (ed. K. Helle) *Cambridge History of Scandinavia*, 43-59. Cambridge: Cambridge University Press.

SOLBERG, B. (2014), *Jernalderen i Norge 500 før Kristus til 1030 etter Kristus*, Cappelen Akademiske Forlag, Oslo.

SØRENSEN STIG, M. L. (2010). Household, (ed. T. Earle, K. Kristiansen), *Organizing Bronze Age Societies, The Mediterranean, Central Europe, and Scandinavia Compared*, 122-154. Cambridge: Cambridge University Press.

SØRENSEN STIG, M. L. (2013). Identity, Gender, and Dress in the European Bronze Age, (ed. H. Fokkens, A. Harding), *The Oxford Handbook The European Bronze Age*, 216-233. Cambridge: Cambridge University Press.

VANDKILDE, H. (2022). Entrepreneurs, Metals and Change, Scandinavia Meets Its Neighbours in the Earliest Bronze Age, (ed. J. Ling, R. J. Chacon, K. Kristiansen), *Trade Before Civilization, Long-Distance Exchange and the Rise of Social Complexity*, 309-333. Cambridge: Cambridge University Press.

VARBERG, J. (2013). Lady of the Battle and of the Horse: on Anthropomorphic Gods and Their Cult in Late Bronze Age Scandinavia, (ed. S. Bergerbrant, S. Sabatini), *Counterpoint: Essays in Archaeology and Heritage Studies in Honour of Professor Kristian Kristiansen*, 147-157. Archeopress Publishers of British Archaeological Reports.

<https://www.norgeshistorie.no/eldre-steinalder/0116-de-f%C3%B8rste-menneskene-i-norge.html>

(01.05.2024).

https://snl.no/Norges_historie (04.05.2024)

<https://www.tanumworldheritage.se/hallristningarnas-motiv/> (01.06.2024)

<https://mytologi.lex.dk/helleristninger>; <https://www.tanumworldheritage.se/hallristningarnas-motiv/> (01.06.2024)

EXTENDED SUMMARY

Norway, which is located in the Nordic geographical and cultural region, stone tools were used until 1700 BC, after which the period of bronze tools obtained from the alloy of copper and tin began. The Norwegian Bronze Age is divided into two phases, the Early 1700-1100 BC and the Late Phase 1100-500 BC. This date is very different from the chronology of Western Asia and the Mediterranean region. Due to its geographical location and climate, Northern Europe had access to raw material networks much later.

In the Mesopotamia, Eastern Mediterranean and Anatolia regions, the Bronze Age started in the 3rd millennium BC with the intensive use of bronze, and intense urbanization leading to the statehood process also took place during this period. As in Scandinavia in general, Norway's transition from the Stone Age to the Metal Age proceeded very differently. Just like in Western Asia, bronze was preferred over stone in the production of weapons and tools necessary for daily use.

Agriculture and animal husbandry began to replace hunting and gathering as a source of livelihood. Apart from technological and economic changes, some changes and innovations were also seen in social and political areas. The Bronze Age monumental burials on the south and west coasts show that a stratification of society and a ruling class emerged.

By the beginning of the 2nd millennium BC, Southern Scandinavia was part of the Central European (Carpathian) exchange network linked to the Aegean and Mediterranean regions. In the 2nd millennium BC, new ship technology and innovations in navigation made it possible to trade between geographically distant regions. Amber, furs, leather and slaves were transported from Scandinavia to southern Europe. Precious metals such as bronze, prestige items such as ornaments and luxury fabrics, large bronze ceremonial axes, and swords went the other way.

During this period a ruling class of powerful lords emerged throughout Scandinavia. This elite group, referred to in the literature as the bronze-aristocracy, were the local chieftains who controlled commercial activities. The wealth of these chieftains was primarily due to their ownership of large, land- estates and their ability to invest in trade with the surplus products from these estates. In the coastal areas of south-western Norway, there were powerful maritime chieftains who, in addition to large agricultural lands, controlled strategic coastal points that could direct maritime trade. These chieftains were presumably related by blood or marriage to lords/chieftains of similar status within Scandinavia and elsewhere in Europe. With this international social network of elites, a warrior-ideology also emerged. This ideology is particularly evident in rock paintings and monumental burials dated to the first half of the 2nd millennium BC. These tombs, which contain bronze weapons and ornaments, not only show the power of the chiefs, but also provide information about the belief system, economy and social structure of the period.

Petroglyphs are another important group of archaeological finds that provide information about the religious, economic and socio-cultural situation in Norway. The motifs in the rock paintings are mostly related to hunting, agriculture and animal husbandry, and it is thought that they were depicted by people who lived from hunting or farming. Apart from depicting the source of livelihood, these depictions may also be thematic related to beliefs and mythology. The depictions of agriculture show farmers ploughing fields, animals (cattle, oxen) and sun symbols. The sun symbol may symbolize fertility in connection with agriculture as well as a sign of sun worship. It is also known that the sun played an important role in the belief system of the Bronze Age communities of Western Asia and the Mediterranean region. Another common petroglyph theme is ships. These depictions were made near the seashores and are thought to have been carved by those who made a living from the sea. The prominent motifs here are the ship, crew, sun symbols and wheeled carts. Like hunting and agricultural motifs, they may also have cultic and mythological meanings. Another striking element of the ship motif is that they resemble the ships and warriors depicted on Mycenaean potteries.

Scandinavia, and Norway as a part of it, began to use bronze when it came into commercial contact with Central Europe, which was in a system of exchange with Western Asia and the Eastern Mediterranean region. Norway, which until the Bronze Age had remained far away and outside of European developments, was quickly introduced not only to new metals and raw materials, but also to new technologies, ideologies and belief systems originating in the Aegean and eastern Mediterranean, as southern Scandinavia became part of the European trade network. The introduction of these innovations led to changes in Norway's social structure, culture and economy.

The transition from the Early Bronze Age to the Late Bronze Age in 1100 BC can be understood by some changes such as end of the practice of monumental tombs and the change in house sizes, although the long-house typology remained constant. These changes also include social, economic and cultural aspects. All these changes must be related to the collapse of centralized states in Southern Europe and Western Asia at the end of the 2nd millennium BC.

SONNOTLAR

- ⁱ Bu çalışmada Güney İskandinavya olarak; Norveç'in güneyi, İsveç'in güneyi ve Danimarka'nın Jutland bölgesi kastedilmektedir.
- ⁱⁱ <https://www.norgheshistorie.no/eldre-steinalder/0116-de-f%C3%B8rste-menneskene-i-norge.html>
- ⁱⁱⁱ https://snl.no/Norges_historie
- ^{iv} Yakın Doğu'da ise tarım yaklaşık MÖ 10000'de başlamıştır.
- ^v Kuzey Norveç'te ise tarım ancak MÖ 3000'lerden sonra yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanmıştı MÖ (Lillehammer, 1994: 56).
- ^{vi} <https://www.norgheshistorie.no/eldre-steinalder/0116-de-f%C3%B8rste-menneskene-i-norge.html>
- ^{vii} <https://www.norgheshistorie.no/eldre-steinalder/0116-de-f%C3%B8rste-menneskene-i-norge.html>
- ^{viii} Güney İskandinavya Bronz Çağı gemilerinin Minos ve Ege gemileriyle karşılaştırılması için bk. Kristiansen ve Larson, 2005: 206-208.
- ^{ix} Güney İskandinavya ve Baltık kökenli kehribarın (amber) Ege bölgesindeki Miken yerleşimlerinde, Suriye'deki Katna gibi Doğu Akdeniz kökenli yerleşim yerlerinde ve Uluburun gemisinde ortaya çıkması, dönemin uluslararası ticaret ağının işleyişine iyi bir örnektir. Daha fazla bilgi için bk. Kaul, 2022: 119-120.
- ^x Norveç'in MÖ 1700-1500 yılları arasında bronzu kendi işlemediğine, bakır ve bronz işlenmiş halde güneyden aldığına dair görüşler yaygındır. Ancak Prescott, İskandinavların kendi coğrafyalarındaki bakır kaynaklarından bihaber olamayacaklarını ve belli bir oranda bakır işlemiş olabileceklerini öne sürer. Bu görüşünü bölgedeki gelişmiş litik teknolojisine dayandırır ve taş eserlerin genellikle madeni modellerin imitasyonu olduğuna dikkat çeker ve taş teknolojisiyle, bakır metalürjisini de MÖ 2. binyılların başlarında başlamış olabileceğini savunur. Daha fazla bilgi için bk. Prescott, 2006: 185; Prescott, 2012; 115)
- ^{xi} Denizsel beylikler/reislikler ("Maritime chiefdoms") ile ilgili daha fazla bilgi için bk. Prescott vd., 2018
- ^{xii} Erken Bronz Çağ'ında sığır gibi büyükbaş hayvancılık ön plandadır. Geç Bronz Çağ'ında ise koyun besiciliği önem kazanmıştır. Bk. Earle ve Kristiansen, 2010: 225-226.
- ^{xiii} Ege ve Akdeniz bölgesindeki aristokrat sınıfın soy ve sülalelerini mitolojik bir ataya ya da tanrılara dayandırmaları yaygındır. Snorre Sturluson'un Heimskringla eserinde Geç Demir Çağı Norveçli kralların soyu da tanrılara dayandırılır (bk. Holtsmark, A. ve Arup Seip, D. 2003. *Snorres Kongesagaer* 1, Oslo).
- ^{xiv} Kivik ve Mjeltehaugen zengin buluntuların olduğu mezarlardır. Bk. Kristiansen ve Larsson, 2005: 186 vd.; Lillehammer, 1994: 118; Prescott vd., 2018: 189.
- ^{xv} Batı Asya ve Ege dünyasında MÖ 2. binyılda Savaş ve Fırtına tanrılarının panteonlarda önem kazanması, savaşçı ideoloji ile bağlantılı olmalıdır. Savaşçı aristokrasisi ve savaş ideoloji hakkında daha fazla bilgi için bk. Kristiansen ve Larsson, 2005: 212 vd.
- ^{xvi} <https://snl.no/helleristninger> (27.05.2024)
- ^{xvii} İsveç Stockhult'ta MÖ 1500-1300 yılları arasına tarihlenen boynuzlu sivri başlıklı iki bronz figürin, Doğu Akdeniz figürinlerin (Fırtına Tanrısı?) kuzey temsilcileri olmalıdır. Bu konu ile ilgili tartışma için bk. Kristiansen ve Larsson, 2005: 312-315, ayrıca bk. fig. 143-144.
- ^{xviii} https://en.wikipedia.org/wiki/Trundholm_sun_chariot#/media/File:Solvoggen-00100.jpg (30.05.2024)
- ^{xix} <https://www.tanumworldheritage.se/hallristningarnas-motiv/>
- ^{xx} Özellikle Güney İskandinavya'daki Kivik mezarlığı ve buluntuları bu anlamda önemlidir. Burada ortaya çıkarılan kült objeleri ve ritüel tasvirleri ile bunların Akdeniz bölgesindeki benzerleri ile ilgili tartışmaları için bk. Kristiansen ve Larsson, 2005: 186 vd.
- ^{xxi} <https://mytologi.lex.dk/helleristninger>; <https://www.tanumworldheritage.se/hallristningarnas-motiv/>